

Joanna Szwacka-Mokrzycka

Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Przemiany na rynku żywności po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Wstęp

Istotne zmiany w sektorze żywnościowym w Polsce zostały zapoczątkowane w 1990 roku, czego wyrazem była dekoncentracja, demonopolizacja i prywatyzacja w poszczególnych ogniwach systemu żywnościowego. Celem artykułu jest przedstawienie istoty, kierunku i zakresu zmian dokonujących się w systemie gospodarki żywnościowej w latach 2000. Szczególny nacisk został położony na analizę i uwarunkowania zmian po przystąpieniu Polski do UE. Z uwagi na wzrastający poziom konkurencyjności sektora gospodarki żywnościowej w Polsce istotnym problemem dyskusyjnym jest ustalenie wagi czynników determinujących wzrost konkurencyjności. Kolejne pytanie dotyczy możliwości penetracji rynku w warunkach wysokiego poziomu nasycenia popytu. Ponadto, czy możemy przyjąć tezę określającą, iż stopniowe obniżanie dysproporcji poziomu rozwoju gospodarczego pomiędzy krajami wpływa na ujednoczenie wzorców konsumpcji na rynku unijnym?

Kierunki rozwoju przemysłu spożywczego w Polsce na tle UE

Przemysł spożywczy jest jednym z najważniejszych sektorów polskiej gospodarki z przychodami rządu 150 mld złotych i ponad 3% udziałem w PKB w 2008 roku. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło przed branżą spożywczą nowe możliwości, ale jednocześnie wymusiło dostosowanie mechanizmów funkcjonowania polskiej gospodarki żywnościowej do wymogów wspólnego rynku europejskiego. Polscy producenci uzyskali nieograniczony dostęp do rynku 450 milionów konsumentów, z drugiej strony mieli zapewniony dostęp do środków finansowych w ramach programów Phare, SAPARD (w okresie przedakcesyjnym) i funduszy strukturalnych. Łączne transfery środków unijnych i krajowych do sektora przetwórstwa spożywczego poczyniły od 2004 roku

przekroczyły 62 mld złotych, pozwalając na znaczące przyśpieszenie procesu modernizacji przemysłu spożywczego, poprawę jego konkurencyjności oraz jakości i bezpieczeństwa żywności [Urban 2008]. Efektami tego były wzrost produkcji sprzedanej, rosnący eksport i coraz lepsze wyniki finansowe firm (tab. 1).

Tabela 1

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego w latach 2002–2007 (w mld zł)

Dział	2002	2004	2005	2006	2007
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	91,7284	110,7961	115,1670	122,6685	137,7339

Źródło: [4].

Dokonując szczegółowej analizy rozwoju sprzedaży w przekroju poszczególnych branż, należy zauważyć, iż w przetwórstwie produktów zwierzęcych nastąpiło przyspieszenie tempa wzrostu produkcji przemysłu drobiarskiego (dotyczy to zarówno mięsa, jak i przetworów), przetwórstwa rybnego i mleczarstwa. Z kolei w przetwórstwie żywności pochodzenia roślinnego największa była dynamika rozwoju produkcji artykułów przetworzonych, a mianowicie ziaren preparowanych i mieszanin wieloskładnikowych, zup, bulionów, przetworów homogenizowanych, czekolady i wyrobów czekoladowych, trwałego pieczywa cukierniczego i karmy dla zwierząt domowych. Niewielką dynamikę wzrostu odnotowano w sektorze mrożonek owocowych i warzywnych, przetworów ziemniaczanych, makaronu, wyrobów ciastkarskich i olejów rafinowanych. W branży napojów i używek również utrzymuje się wysokie tempo rozwoju produkcji, zwłaszcza w przetwórstwie spirytusu, ekstraktów kawy oraz nektarów, wód mineralnych i napojów owocowo-warzywnych [7]. Wyniki osiągnięte przez przemysł spożywczy po przystąpieniu do UE potwierdziły dobre jego przygotowanie do prowadzenia działalności na rynkach europejskich. Ponadto ujawniły przewagi konkurencyjne osiągnięte przez polskie przedsiębiorstwa przetwórcze na tle innych krajów UE. Budowanie przewag konkurencyjnych na rynku unijnym nie opiera się tylko na konkurowaniu cenami, ale przede wszystkim na wysokiej jakości oferowanych produktów. W celu poprawy konkurencyjności swoich produktów polscy producenci żywności w okresie poprzedzającym akcesję i po samym wstąpieniu do UE zrealizowali dużo inwestycji dostosowujących zakłady do standardów unijnych (tab. 2).

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz wejście zagranicznych inwestorów strategicznych do wielu polskich przedsiębiorstw miały wpływ na zmniejszenie luki technologicznej w przetwórstwie spożywczym Polski i pozostałych krajów UE. Wielu polskich producentów żywności stało się częściami

Tabela 2

Nakłady inwestycyjne w przemyśle spożywczym w latach 2002–2007 (w mln zł)

Wyszczególnienie	2002	2004	2005	2006	2007
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	4541,7	6529,2	5930,0	6720,7	6781,5

Źródło: [4].

koncernów zagranicznych. Zostali włączeni w procesy globalizacji i specjalizacji międzynarodowej w gospodarce światowej. Wejście firm zagranicznych zainicjowało proces globalizacji, polegający na wprowadzaniu nowych technologii, produktów, metod organizacji i zarządzania (zmiany w rozwoju poszczególnych branż przemysłu spożywczego). W 2008 roku udział firm globalnych w produkcji przemysłu spożywczego w Polsce wynosi 38%. W ostatnich latach Polska gospodarka żywnościowa osiągnęła stabilne podstawy dalszego rozwoju i wzmocniła swoją pozycję na rynku UE. Należy do największych producentów zbóż, mięsa, mleka, cukru, zwiększyła swój udział w dostawach żywności na rynki unijne oraz rozwinęła powiązania z tymi rynkami.

Należy jednocześnie nadmienić, iż politykę UE w obszarze przemysłu spożywczego i rolnictwa reguluje bezpośrednio wspólna polityka rolna (WPR). W budżecie ogólnym UE, który w 2008 roku wyniósł 131,5 mld euro, wydatki związane z rynkiem rolno-spożywczym oraz płatnościami bezpośrednimi stanowiły około 35%. Koszty WPR stanowią 0,5% PKB w UE [Urban 2008]. Wspólna polityka rolna jest jednym z najważniejszych filarów integracji europejskiej, determinującym funkcjonowanie sektora żywnościowego oraz obszarów wiejskich w Europie. Jednym z najważniejszych jej osiągnięć jest stworzenie europejskiego wspólnego rynku artykułów rolno-spożywczych. Wśród instrumentów najsilniej oddziałujących na sektor rolno-spożywczy są: płatności bezpośrednie, kwotowanie produkcji, subwencjonowanie produkcji, eksportu i zużycia krajowego, cła, normy jakościowe żywności. Powyższe instrumenty również wpływają na polskie przetwórstwo spożywcze, np. na umacnianie pozycji i udziału w rynku przez zwiększanie produkcji, wprowadzanie innowacyjnych produktów, rozszerzenie oferty produktowej oraz realizację nowoczesnych technologii.

Obecnie przemysł spożywczy zalicza się do najnowocześniejszych i najbardziej innowacyjnych sektorów w polskiej gospodarce przemysłowej. Sprzyja temu wysoki poziom technologiczny związany z dostępnością środków unijnych. Wdrażanie nowoczesnych technologii sprzyja osiągnięciu wysokiej jakości produktów żywnościowych. Działania proinnowacyjne obejmują swoim zakresem wprowadzanie nowych technologii i technik wytwarzania produktu, jak też udoskonalanie wartości odżywczej oraz opakowania produktu. Jednocześnie na-

leży podkreślić, iż zdolność przedsiębiorstw do konkutowania uzależniona jest w istotnej mierze od wprowadzania nowoczesnych systemów zarządzania daną organizacją. Wykorzystanie kompleksowych reguł zarządzania marketingowego w przedsiębiorstwach przetwórczych w Polsce jest zróżnicowane. Wysoki i efektywny poziom zarządzania jest charakterystyczny dla liderów poszczególnych branż. Wzrost efektywności zarządzania i rozwój nowych technologii pozostają pod istotnym wpływem inwestycji o charakterze kapitałowym.

Kierunki zmian w sektorze producentów rolnych

Pierwsze ogniwo w systemie gospodarki żywnościowej stanowią producenci rolni. W strukturze agrarnej Polski przeważają małe i średnie gospodarstwa rolne o powierzchni 2–11 ha (stanowiąc odpowiednio 26 i 64%). Warto jednocześnie wspomnieć, iż w ciągu lat 2000. nastąpiła intensyfikacja procesu zmian strukturalnych w polskim rolnictwie. Świadczy o tym wzrost udziału dużych obszarowo gospodarstw (o około 2% w 2006 w stosunku do 2004 r.). W ciągu ostatnich dziesięciu lat można zaobserwować intensyfikację procesów integracyjnych i w konsekwencji wzrost koncentracji produkcji i kapitału w polskim rolnictwie. W istotnej mierze stanowi to konsekwencję działań prywatyzacyjnych w sektorze państwowym i przystosowywania się gospodarstw rolnych do reguł gospodarki rynkowej. Przewaga w strukturze agrarnej małych i średnich gospodarstw nie sprzyja efektywnemu wykorzystywaniu nowoczesnych technologii w rolnictwie. Sytuacja ta sprzyja natomiast ponoszeniu wysokich kosztów produkcji i osiąganiu niskich dochodów przez rolników.

Niski poziom dochodów w rolnictwie nie pozwala na dokonywanie procesów modernizacyjnych w tym sektorze. Należy zauważyć, iż po przystąpieniu Polski do UE sytuacja ta ulega stopniowej poprawie, o czym świadczy sukcesywne zmniejszanie się luki technologicznej w rolnictwie.

Tabela 3

Relacje cenowe w rolnictwie w latach 2004–2006

Wyszczególnienie	2004 (%) 2003 = 100	2005 (%) 2004 = 100	2006 (%) 2005 = 100
Indeksy cen produktów sprzedanych	111,4	97,9	102,6
Indeksy cen zakupionych produktów i usług	108,6	102,0	100,6
Indeks relacji cenowych	102,6	96,0	102,0

Źródło: [4].

Analiza zmian relacji cen otrzymywanych i płaconych przez producentów rolnych za towary do produkcji i konsumpcji nadal wskazuje na ich istotne rozwarstwienie na niekorzyść tych pierwszych. Sytuacja ta wynika głównie z niskiego poziomu integracji w rolnictwie i relatywnie niższej siły przetargowej rolników w stosunku do przedsiębiorstw spożywczych i handlowych w Polsce. Warto nadmienić, iż po przystąpieniu Polski do UE następuje poprawa relacji cenowych w rolnictwie. Producenci polscy czerpią istotne korzyści z dopłat bezpośrednich do produkcji roślinnej. W latach 2004–2006 zaobserwowano wzrost cen otrzymywanych przez rolników przy jednoczesnym spadku cen płaconych (odpowiednio o 2,6 i 0,6%) w omawianym okresie. Sprzyja to zmniejszaniu się rozwarstwienia cen w rolnictwie (tab. 3).

W podsumowaniu należy stwierdzić, że siła przetargowa producentów rolnych na rynku spożywczym w Polsce jest niska. Rolnicy występują w pozycji dostawców surowców do produkcji żywności. Rynek ten jest rozproszony i w istotnej mierze kontrastuje z rynkiem producentów żywności, zdominowanym przez duże koncerny o zasięgu globalnym [6].

Przemysł spożywczy stanowi dla producentów rolnych ważnego odbiorcę, stąd też ich zyski są ściśle związane z tym przemysłem, a niska siła przetargowa rolników nie stwarza możliwości oddziaływania na ceny.

Kierunki zmian w sektorze przetwórstwa żywności w okresie transformacji gospodarki polskiej

Istotne ogniwo w systemie gospodarki żywnościowej w Polsce stanowią przetwórcy żywności. W czasie transformacji polskiego rynku żywnościowego dokonano w tym sektorze istotne zmiany. Podczas gdy w latach 90. przemysł spożywczy w Polsce był niedoinwestowany i nieefektywny, to w latach 2000. sytuacja ta uległa diametralnej zmianie. Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego wykorzystują w swojej działalności nowe technologie, dzięki którym następuje poprawa efektywności produkcji i stopnia przetworzenia oraz jakości finalnych produktów. Procesy te uległy istotnej intensyfikacji po przystąpieniu Polski do UE, co wpłynęło na zwiększenie poziomu dostosowania się polskiego przemysłu do standardów europejskich.

W latach 2004–2006 nastąpiła znaczna stabilizacja wartości produkcji przemysłu spożywczego (tab. 4). W analizowanym okresie zaobserwowano wzrost udziału w całkowitej sprzedaży mięsa świeżego i przetworów mięsnych, jak też napojów i przetworów mlecznych (odpowiednio o 4,7, 3,6 i 2,7%). Warto w tym miejscu nadmienić, że przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem

mięsa, owoców oraz mleka odgrywają ważną rolę na rynku UE, czego wyrazem jest udział eksportu produktów na ten rynek, stanowiący odpowiednio 21, 20 i 11% [3].

Tabela 4

Udział wartości produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego w całkowitej produkcji przemysłowej w latach 2004–2006

Wyszczególnienie	2004 (%)	2005 (%)	2006 (%)
Produkty żywnościowe i napoje	19,7	19,4	18,9
Świeże mięso i przetwory	4,7	4,7	4,6
Owoce i warzywa przetworzone	1,4	1,3	1,3
Przetwory mleczne	2,7	2,8	2,6
Napoje	3,7	3,6	3,6

Źródło: [4].

Biorąc pod uwagę zachowania konkurencyjne większości przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce, można zaobserwować istotne zróżnicowanie udziałów rynkowych w ich obrębie. Wyniki badań prowadzonych w tym zakresie wskazują na wysoki poziom koncentracji produkcji na rynku piwowarskim, alkoholowym, owocowo-warzywnym, olejarskim, jak też nowej generacji produktów mlecznych oraz makaronowym. Na omawianych rynkach ponad 70% produkcji jest kontrolowane przez pięć największych firm. Z kolei na rynkach mięsnych, tradycyjnych produktów mlecznych oraz cukru i piekarniczym występuje relatywnie niski poziom koncentracji, chociaż i w tym obszarze obserwuje się istotne zmiany w ostatnich latach. Sytuacja ta sprzyja rozwojowi inwestycji, modernizacji potencjału wytwórczego i wprowadzaniu nowych technologii. Konsekwencją podejmowanych działań w tym zakresie jest intensyfikacja procesów innowacyjnych, jak też dynamiczny rozwój produkcji żywności o wysokim stopniu przetworzenia oraz żywności wygodnej [3].

Znaczenie eksportu w stymulowaniu rozwoju przemysłu spożywczego

Wysoki poziom konkurencyjności powinien zapewniać przedsiębiorstwu zdolność do utrzymywania i powiększania udziałów rynkowych i zrównoważonego rozwoju w długim okresie. Należy zauważyć, iż polski przemysł spożywczy jest konkurencyjny dla pozostałych krajów Unii z uwagi na ceny surowców rolnych i relatywnie niskie koszty przetwórstwa. W konsekwencji pozwala to na

osiąganie przewag cenowo-kosztowych. Polska żywność jest postrzegana jako wysokiej jakości i relatywnie tania. Dzięki konkurencyjności cenowej następuje wzrost eksportu żywności o wartości dodanej, powodując włączenie się producentów żywności w system internacjonalizacji czynnej. Internacjonalizacja czynna, rozumiana jako odsetek wielkości eksportu w całkowitej produkcji branży w ujęciu wartościowym (z wyjątkiem branży owoców i przetworów owocowych, rynku zbóż i cukru), nie zależy wyłącznie od wolumenu sprzedaży zagranicznej, ale również od zbytu na rynku krajowym. Jednakże wzrost cen surowców, podwyżki płac w przetwórstwie i niekorzystny dla eksporterów spadek wartości złotego mogą powodować w długiej perspektywie czasu spadek lub nawet utratę tych przewag [8]. Mówiąc o rozwoju działalności polskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych, mamy przede wszystkim na myśli działania proeksportowe, stanowiące wczesną fazę internacjonalizacji gospodarki.

Jak już zostało powiedziane, szersza ekspansja przedsiębiorstw przemysłu spożywczego na rynki zagraniczne w ciągu ostatnich lat była możliwa dzięki znacznemu postępowi i wsparciu z funduszy UE, prowadzącemu do unowocześnienia firm i sprostania konkurencji międzynarodowej.

Przewagi cenowo-kosztowe przemysłu spożywczego sprzyjają rozwojowi eksportu żywności na rynki UE, gdzie plasuje się 80% polskiego eksportu produktów rolno-żywnościowych, w tym 25% stanowią Niemcy. W strukturze eksportu wiodące znaczenie mają następujące branże: mięsna, mleczarska, owoców i przetworów owocowych, stanowiąc w 2007 roku 4% całkowitych przychodów Polski z eksportu. Znaczenie poszczególnych branż przemysłu spożywczego w procesie umiędzynarodowienia sektora w Polsce jest zróżnicowane. Na pierwszym miejscu plasuje się branża mięsna. Wzrastający popyt, w szczególności na drób, wynika z relatywnie najniższych cen tych produktów na rynku unijnym, jak też ze zniesienia ograniczeń w handlu z rynkami wschodnimi. Istotne znaczenie w stymulowaniu popytu na produkty mleczarskie ma rozwój eksportu tych wyrobów na rynki unijne. Sytuacja ta wymusza na podmiotach działających w branży mleczarskiej podejmowanie działań proefektywnościowych (rozwój nowych technologii, poprawa jakości, obniżenie kosztów działalności) w celu sprostania wymogom konkurencyjnym. Trzecia z wymienionych branż, owoców i przetworów owocowych, plasuje Polskę na rynku UE jako czołowego producenta jabłek i owoców miękkich.

Uwarunkowania zmian w konsumpcji żywności

Poziom rozwoju kraju i siły nabywczej konsumentów jest istotnym czynnikiem różnicującym zachowania konsumentów żywności. W krajach o relatywnie niskim poziomie rozwoju gospodarczego, do których wciąż należy Polska, wio-

dące znaczenie mają uwarunkowania ekonomiczne, a w szczególności dochody konsumenta i ceny produktów żywnościowych. Sytuacja ta w dużym stopniu tłumaczy znacznie wyższy popyt w Polsce niż pozostałych krajach UE na dobra żywnościowe, przy zdecydowanie niższym poziomie nasycenia potrzeb w tym zakresie. To ostatnie stwierdzenie dotyczy zwłaszcza gospodarstw domowych o najniższych dochodach [5].

Jeśli prześledzimy kształtowanie się udziału żywności w ogólnych wydatkach gospodarstw domowych w latach 2000–2007, to zauważymy, że nastąpił wyraźny jego spadek (z 30,8 do 26,6%). Jest to wynikiem wzrostu realnych dochodów ludności, a w szczególności w gospodarstwach rolników, pracowników i pracujących na własny rachunek (tab. 5).

Tabela 5

Dochód na osobę w gospodarstwie domowym w latach 2005–2007 (%)

Typ gospodarstwa	Dochody 2005/2004	Dochody 2006/2005	Dochody 2007/2006
Pracownicy	98,4	107,6	114,0
Rolnicy	112,0	113,0	122,0
Pracujący na własny rachunek	103,8	111,0	114,0
Emeryci i renciści	103,0	109,0	108,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [1].

Wzrost dochodów gospodarstw domowych pociągnął za sobą istotny spadek wydatków na żywność zarówno w ujęciu absolutnym, jak i relatywnym. Stosunkowo największy spadek udziału wydatków na żywność w wydatkach ogółem nastąpił w gospodarstwach pracowników (o 7,3% w 2007 r. w porównaniu z 2005 r.). Zdecydowanie najmniejszy spadek w analizowanym okresie nastąpił w gospodarstwach emerytów i rencistów (o 2,3%) – patrz tabela 6. Tendencja spadkowa wydatków na żywność trwa nadal.

Tabela 6

Udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem w latach 2005–2007 (%)

Typ gospodarstwa	2005	2006	2007
Pracownicy	27,3	26,5	20,0
Rolnicy	38,0	38,0	xxx
Pracujący na własny rachunek	23,3	23,6	xxx
Emeryci i renciści	32,3	31,5	30,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [1].

Analiza spożycia żywności w poszczególnych grupach społeczno-zawodowych w zależności od poziomu dochodów wskazała na istotne jego zróżnicowanie. W okresie 2004–2007 ilość konsumowanej żywności i poziom racjonalizacji spożycia w gospodarstwach domowych o najniższych dochodach zmniejszały się. Z kolei najbogatsze gospodarstwa znacznie lepiej realizowały swoje wzorce konsumpcyjne. W diecie gospodarstw o relatywnie niskich dochodach w latach 2004–2007 dominowały i wciąż wiodące znaczenie mają podstawowe produkty żywnościowe, takie jak: produkty zbożowe, ziemniaki, tłuszcze zwierzęce, produkty mleczne o niskim stopniu przetworzenia. W gospodarstwach domowych o relatywnie wysokich dochodach wyraźnie pogłębił się w omawianym okresie proces substytucji, polegający na zastępowaniu produktów podstawowych luksusowymi. Świadczy to o kontynuowaniu przemian jakościowych w tych gospodarstwach i szczególnej roli w ich wzorcach konsumpcyjnych: ryb i przetworów rybnych, mięs szlachetnych i wysokogatunkowych wędlin, owoców, warzyw i przetworów.

W latach 2001–2006, a nawet obecnie, popyt potencjalny na żywność w Polsce jest wciąż wysoki. Wyrazem tego są relatywnie wysokie współczynniki elastyczności dochodowej popytu [6, 2]. Stwierdzenie to dotyczy zwłaszcza produktów żywnościowych o charakterze luksusowym, o wysokim stopniu przetworzenia, takich jak: ryby i przetwory rybne, soki owocowe i warzywne, napoje mleczne, wołowina i cielęcina. W odniesieniu do tych kategorii produktowych elastyczność dochodowa spożycia w przekroju typów gospodarstw domowych wciąż kształtuje się na relatywnie wysokim poziomie, tzn. od 1,47 w 2001 roku do 0,82 w 2006 roku (tab. 7). W odniesieniu do produktów podstawowych (o średnich współczynnikach elastyczności dochodowej spożycia od 0,70 w 2001 roku do 0,14 w 2006 roku i niższego rzędu o współczynnikach elastyczności poniżej 0,13) w omawianym okresie występuje zbliżony poziom do pozostałych krajów UE. Można uznać, iż rynek produktów podstawowych charakteryzuje się coraz wyższym stopniem nasycenia popytu. Sytuacja ta prowadzi do powstawania bariery popytowej na rynku krajowym, powstającej z jednej strony pod wpływem wysokiego poziomu nasycalności potrzeb żywnościowych i zmiany struktury spożycia, z drugiej jednak strony wynikającej z relatywnie niskich dochodów w gospodarstwach najuboższych. Czynnikiem stymulującym popyt staje się eksport, mający strategiczne znaczenie głównie na rynkach mięsnym, mleczarskim oraz owoców i przetworów.

Tabela 7

Dochodowa elastyczność popytu na produkty żywnościowe w gospodarstwach domowych w latach 2001–2006

Wyszczególnienie	2001	2004	2005	2006
Pieczywo ogółem	0,11	−0,03	−0,03	0,02
Mąka	0,11	−0,01	−0,02	0,01
Ryż	0,41	0,12	0,18	0,17
Ziemniaki	0,11	−0,02	−0,01	0,00
Warzywa i grzyby	0,50	0,18	0,21	0,22
Owoce i przetwory	0,73	0,38	0,42	0,44
Ryby i przetwory	0,78	0,41	0,42	0,44
Mleko	0,18	0,16	0,18	0,16
Jogurty	0,85	0,68	0,72	0,64
Tłuszcze zwierzęce	0,13	0,00	0,02	xxx
Tłuszcze roślinne	0,12	−0,07	−0,07	−0,08
Masło	0,62	0,47	0,54	0,47
Sery dojrzewające i topione	0,70	0,38	0,39	0,35
Jaja	0,26	0,13	0,12	0,12
Cukier	0,10	0,05	0,05	0,05
Soki warzywne	1,47	1,45	1,23	Xxx
Soki owocowe	1,24	1,10	0,94	0,82
Mięso, podroby i przetwory	0,52	0,14	0,14	0,14
Mięso wieprzowe	0,51	0,13	0,14	0,15
Mięso wołowe	0,65	0,65	0,54	0,75
Mięso drobiowe	0,53	0,11	0,11	0,11

Źródło: [6, 2].

Podsumowanie

W okresie po przystąpieniu Polski do UE zaobserwowano dalsze zmiany w systemie gospodarki żywnościowej, a w szczególności w przetwórstwie żywności i we wzorcach konsumpcyjnych nabywców produktów żywnościowych. Obecnie popyt potencjalny na luksusowe produkty żywnościowe jest w Polsce wciąż wysoki, o czym świadczą współczynniki elastyczności dochodowej spożycia.

Pomimo postępującej tendencji zbliżania się wzorców zachowań konsumentów żywności w Polsce do pozostałych krajów UE, występują wciąż istotne różnice wynikające z poziomu rozwoju gospodarczego, doświadczeń w stosowaniu zasad gospodarki rynkowej i uwarunkowań kulturowych.

W perspektywie zmniejszającego się popytu na rynku krajowym z uwagi na wzrastający poziom nasycenia potrzeb żywnościowych stymulatorem rozwoju przemysłu spożywczego jest eksport. W ciągu najbliższych lat należy się spodziewać utrzymania wysokiego poziomu eksportu do krajów UE i Europy Wschodniej i poprawy konkurencyjności polskich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. W kolejnych latach nasze przewagi cenowo-kosztowe będą ulegały zmniejszeniu ze względu na wzrost aktywności producentów żywności zarówno z krajów spoza UE, jak też w jej obrębie. Należy jednocześnie podkreślić, że konkurencyjność na rynkach zagranicznych jest efektem zarówno niskich cen i kosztów produkcji, innowacyjności, jak też efektywności zarządzania marketingowego.

Literatura

- [1] Budżety gospodarstw domowych w latach 2005–2007. GUS, Warszawa.
- [2] KWASEK M., 2008: Dochodowa elastyczność popytu na żywność. *Wiadomości Statystyczne* 5/2008. GUS, Warszawa.
- [3] MROCZEK R., URBAN R., 2007: Przemysł spożywczy po przystąpieniu Polski do UE. IERiGŻ, Warszawa.
- [4] Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2008. GUS, Warszawa.
- [5] SZWACKA J. 2007. Competitive Forces and its Implications for Strategy Shaping of Food Industry in Poland. Proceedings of the 8th International Conference of the Faculty of Management Koper. University of Primorska. Portorož, Slovenia.
- [6] SZWACKA J., 2003: Zmiany zachowań nabywców jako determinanta kształtowania strategii segmentacyjnych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce. Wyd. SGGW, Warszawa.
- [7] URBAN R., 2008: Przemysł spożywczy w Polsce w 2008. Raport (dla ING) IERiGŻ, Warszawa.
- [8] WIERZEJSKI T., GORNOWICZ M., 2008: Internacjonalizacja polskiego sektora rolno-spożywczego. *Przemysł Spożywczy* 12/2008.

The transformation of the food market in Poland after EU accession

Abstract

The paper presents the nature, direction and scope of the changes the entire food marketing system has undergone since 2000. The recent changes in farms, processing and consumption and the determinants of the increase of the level of food market competitiveness are discussed. It is aimed to describe the general picture of the food market in Poland and will help to understand better the challenges and opportunities created in this area in last ten years, particularly after the EU accession.